

مهشوی غروی

دکتر در تاریخ، معاون رایزنی فرهنگی سفارت شاهنشاهی در هندونپال

سمینار دانشگاهی لکنهو

در بارهٔ اصلاح

تدریس فارسی و عربی در دانشگاههای هند

(..... تا بحال هیچوقت اینهمه دانشمندی که
به تدریس فارسی و عربی اشتغال دارند گردهم جمع
نشده بودند، حتی در مراسم هزاردمین سال مسعودی که در
علیگر برگزار شد و کنکره جهانی خاور شناسان که
در دهلی بسال ۱۹۶۴ تشکیل شد ....)

نقل از گزارش رسمی سمینار

مقارن با جشنهای غالب شاعر پارسی گوی هند، در شهر لکنهوسمیناری
برای بررسی وضع تدریس فارسی و عربی در دانشگاههای هند برقرار گردید.
لکنهو در مرکز جلگه شمالی قرار گرفته و چون سالها مقر حکومت پادشاهان
ونوابان مسلمان هند بوده است، زبان فارسی و تمدن ایرانی در آن رشد و

تکامل یافته و آثار و شواهد فراوانی از آن بر جای مانده است. دانشگاه لکنهو نیز از مراکز مهم تدریس و تحقیق زبانهای اردو، فارسی و عربی است. ازینرو کمیسیون کمک به توسعه و اصلاح دانشگاهها تصمیم گرفت که یک سمینار سه روزه برای بحث درباره مشکلات تدریس عربی و فارسی، در دانشگاه لکنهو تشکیل دهد. اینجانب تنها فرد غیر هندی بودم که به درخواست مسئول سمینار و دستور سفیر شاهنشاه آریامهر درین سمینار شرکت کردم. شب شنبه ۲۲ فوریه (سوم اسفند) از دهلی به لکنهو عزیمت کردم و مقاله ای را که باید در جلسات سمینار قرائت کنم در طی مسافرت پاکنویس و آماده ساختم. اینک به بررسی سمینار مزبور می پردازم:

الف- شرکت کنندگان - برآستی شرکت درچنین مجمعی برای من مانند خواب و خیال بود و هرگز تصور نمی کردم که روزی خود را در میان چنین جمعی به بینم، جمعی که زندگی خود را در چنین کشور بزرگ و پهناوری فقط صرف بررسی فرهنگ و تمدن ما و دیگر کشورهای اسلامی کرده اند و اکنون این چنین باصفا و فروتنی گرد هم جمع شده در باره اصلاح روش کار خود به مشاوره پرداخته اند. برنامه کار سمینار عبارت بود از استماع مقالاتی که شرکت کنندگان تهیه کرده بودند و بحث درباره مطالب این مقالات، سپس نتیجه گیری و صدور قطعنامه برای جلوگیری از طولانی شدن مطلب در طی معرفی شرکت کنندگان عنوان مقاله هر یک را نیز ذکر می کنم:

۱- الله آباد (دانشگاه) پروفیسور م. رفیق دانشیار زبان و ادبیات فارسی - پروفیسور ا.ال. الهندی دانشیار زبان عربی - مقاله: نقش مؤثر یک معلم السنه شرقی.

۲- بنارس (دانشگاه) دکتر سید بدرالحسن عابدی رئیس قسمت استادان زبان و ادبیات فارسی.

مقاله: محل و موقع حقیقی زبان فارسی جدید در دانشگاههای هند. پروفیسور سید محمد سلیمان عباس رضوی: دانشیار فارسی و عربی.
مقاله: نقصان سریع دانشجویان علاقمند به فارسی و عربی و دانشگاهها و علاج آن.

- * دکتر امرت لعل عشرت : معلم فارسی دکتر از دانشگاه تهران .
مقاله : اهمیت تلفظ صحیح در تدریس فارسی در هندوستان .
- ۳- پتنا (دانشگاه) * پروفیسور سید-حسن : استاد و رئیس قسمت فارسی .
- ۴- دهلی (دانشگاه) * دکتر امیر حسن عابدی : استاد زبان و ادبیات فارسی .
- مقاله : اهمیت تاریخ ادبی هند - ایران .
- دهلی (مؤسسه مطالعات بین‌المللی) * ا . ب . حسنی دانشیار زبان عربی .
- مقاله : اهمیت عربی جدید ، مشکلات تدریس و راه حلها .
- دهلی (رادیوی هند) * سید محمود الحسن ندوی کارشناس زبان عربی
مقاله : لزوم تجدید نظر و اصلاح در برنامه های فارسی و عربی
کنونی هند (از دو مؤسسه فوق فقط معلم و کارشناس زبان عربی شرکت کرده بودند)
- ۵- علیگر (دانشگاه) * دکتر نذیر احمد ، ایران شناس معروف استاد و رئیس قسمت فارسی .
- مقاله : مشکلات تحقیق و مباحث فارسی و عربی برای دانشجویان هندی
* دکتر مقبول احمد : استاد و رئیس مرکز مطالعات آسیای غربی .
- مقاله : مشکلات تدریس عربی و فارسی جدید در دانشگاههای هند .
- * دکتر محمد اقبال انصاری : استاد و رئیس مؤسسه تحقیقات اسلامی
در دانشگاه علیگر وابسته به دانشگاه مک گرو هیل کانادا
- مقاله : مشکل کتاب درسی عربی و فارسی برای دوره های فوق لیسانس در هند .
- * دکتر وارث کرمانی دانشیار دارای درجه دکتری از تهران .
- * دکتر نبی هادی دانشیار .
- * دکتر جمال خواجه استاد فلسفه اسلامی .
- مقاله : زبان عربی و جهان اسلام .

- ۶- لکنهو (دانشگاه) * پروفیسور ن. و. هاشمی استاد و رئیس قسمت اردو و فارسی .
- * پروفیسور انوارالحسن استاد و رئیس شعبه علوم شرقیه .
- * شبیه الحسن نونہروی دانشیار فارسی .
- * دکتر شمشیر صمدی : استاد و رئیس قسمت عربی ، مدیر سمینار .
- * دکتر اعجاز احمد : دانشیار و معاون سمینار .
- لکنهو (مدرسه عالی دختران بنام کرامت حسین) * دوشیزہ امعہ الحنان دانشیار فارسی .
- ۷- ناگپور (دانشگاه) * سید رفیع الدین استاد و رئیس قسمت فارسی
- مقاله : موقیعت عربی و فارسی در استان مہاراشترا (بمبئی) .
- ۸- جبل پور (دانشگاه) * دکتر امین چند شرما استاد فارسی .
- مقاله : چند شکل اساسی در تعلیم فارسی و عربی .
- ۹- کشمیر * مفتی رشید الدین مفتی اعظم اول . ایرانشناس .
- مقاله : نقش کشمیر در تکوین ادبیات فارسی و عربی .
- علاوہ برین عدہ دیگری نیز از استادان بازنشستہ و معلمان و دبیران فارسی و عربی در سمینار شرکت داشتند کہ از ذکر نام ایشان خودداری می شود .
- مقالہ اینجانب کہ در روز اول سمینار قرائت شد :
- تدریس فارسی در ہند با در نظر گرفتن فارسی جدید و روشہای نوین .
- ب- قطعنامہ سمینار - پس از پایان سخنرانی ہا و بحث در بارہ آئندہ قطعنامہ مهمی در بارہ اصلاح وضع تدریس فارسی و عربی در دانشگاهہای ہند صادر شد کہ موادمہم آن عبارتند از :
- ۱- کمیسیون اصلاح و توسعہ دانشگاهہا ہر چہ زودتر مواد تصریح شدہ در بند سوم آئین نامہ را اجرا کند .
- ۲- بخش های فارسی ، اردو و عربی دانشگاهہای ہند ہر چہ زودتر ازہم تفکیک شوند .
- ۳- بہ گروہ دوازده گانہ دانشگاهہای ہند کہ با تصویب کمیسیون مراکز

اصلی تدریس و تحقیق زبانهای عربی و فارسی می باشند و در آنها فارسی بشکل نوین تدریس می شود ۵ دانشگاه زیر افزوده شوند : دانشگاه هندو در بنارس دانشگاه بهاگالپور دانشگاه جیل پور دانشگاه ناگپور دانشگاه دیکرام .

اسامی آن ۱۲ دانشگاه که در گزارش ذکر نشده و اینجانب از مراجع دیگر گرفته ام عبارتند از :

دانشگاههای : دهلی ، علیگر ، پتنا ، کلکته ، بمبئی ، پنجاب ، پونه ، لکنهو ، حیدرآباد ، الله آباد ، کشمیر و مدرس .
۴- يك مرکز قوی و واحد برای ایجاد و تمرکز بورسهای تحصیلی دانشجویان این دو رشته تأسیس شود تا بدینوسیله رغبت جوانان به خواندن این دوزبان افزایش یابد .

۵- به دانشجویان اجازه داده شود که دوزبان عربی و فارسی را بعنوان زبانهای مدرن (در گروه زبانهای هندوستانی) انتخاب کنند، زیرا این دو زبان سرچشمه اصلی بعضی زبانهای هندی است (اکنون این دو زبان مانند سانسکریت فقط در گروه زبانهای کلاسیک آورده می شوند). کمیسیون کوشش کند که در صورت بودن داوطلب در تمام مراحل آموزشی صرف نظر از تعداد دانشجو این دو زبان تدریس شود.

۶- پیشنهاد می شود که مأموران دولتی که به کشورهای عربی و فارسی زبان اعزام می شوند از میان فارغ التحصیلان این دو رشته انتخاب شوند.

۷- به کلیه دانش آموزانی که در کلاسهای ۸۰۷ و ۶ یکی از دو درس زبان عربی و فارسی را در کلاسهای ۱۲ ادامه یابد.

۸- در دانشگاههای هند کلاسهای برای آشنا ساختن معلمان عربی و فارسی به روشهای جدید تدریس این دو زبان دائر شود.

۹- برای کلیه دانشجویان فوق لیسانس که درس تاریخ قرون وسطای هند را انتخاب می کنند ۱۵ نمره برای معلومات عربی یا فارسی دانشجویان در نظر گرفته شود.

۱۰- چون بنظر می‌رسد که اطلاعات کلی و آگاهی بر تاریخ فرهنگ و تمدن ملل فارسی و عربی زبان باعث خواهد شد که دانشجویان رغبت بیشتری به خواندن این زبانها داشته باشند پیشنهاد می‌شود که از کمک‌های معنوی سفارتخانه‌ها از جمله کتاب و سخنرانی استفاده شود.

۱۱- در کلیه دانشگاهها و دیگر موسسات آموزشی جاهای خالی برای تدریس عربی و فارسی هرچه زودتر پر شود.

۱۲- پیشنهاد می‌شود که يك كنگره معلمان و مدرسان عربی و فارسی سراسر هند در شهر لکنهو تشکیل شود و يك کمیته دوازده نفری از استادان دانشگاههای هند مأمور تهیه مقدمات و اداره كنگره گردد.

۱۳- کمیسیون کوشش خود را برای تهیه و خرید کتابهای جدید که در خارج از هند بچاپ می‌رسند بعمل بیاورد.

۱۴- تسهیلات لازم برای مبادله استاد و دانشجو از لحاظ آمد و رفت و توقف در کشورهای خارج بعمل آید.

۱۵- از سفارتهای خارجی مقیم هند که از فارغ التحصیلان این دو زبان برای امور محل استفاده می‌کنند تشکر شود.

۱۶- يك صندوق تعاون و کمک بامشارکت تمام معلمان زبانهای فارسی وار دو و عربی و مقامات دولتی تشکیل شود.

ج: نظری به امور اداری و مالی سمینار:

از لحاظ نظم و ترتیب، حجم کارهای انجام شده و صرفه جوئی فوق‌العاده‌ای که در هند بعمل می‌آید و نتایج چشم‌گیری که با مخارج کم عاید مقامات دولتی می‌شود لازم است که اشاره‌ای به امور اداری و مالی سمینار کرده شود. مدیر سمینار دکتر شمشر صمدی و معاون وی دکتر اعجاز احمد استادان

زبان عربی دانشگاه لکنهو بودند. کلیه شرکت‌کنندگان در منزل دکتر صمدی و خانه‌ای مجاور منزل ایشان (اختر منزل و عکسری منزل) اقامت کردند. مردم هند هنگام مسافرت يك هفرش (در اصلاح‌هند بستر بند) همیشه همراه دارند که می‌توانند هر جا رسیدند بخوابند بنا برین دکتر صمدی ازین لحاظ گرفتاری نداشت و فقط برای اینجانب رختخوابی تهیه کرد صبحانه و ناهار

و شام را همگی در خانه وی صرف می‌کردیم و فقط شب اول دانشگاه مهمانی شام مفصلی داد.

طبق گزارش رسمی کمیسیون اصلاح دانشگاه‌ها فقط ۲۳۵۰ روپیه در اختیار مدیر سمینار قرار داده بود و ایشان با این پول علاوه بر مخارج شام و نهار و صبحانه کرایه آمد و رفت همه را نیز با ترن پرداخت کرد. شرکت اینجانب نیز در حدود ۲۰۰ روپیه هزینه داشت.

د: تجلی فرهنگ ایرانی و ادبیات فارسی در سمینار

با اینکه کارگردانان سمینار استادان بخش عربی دانشگاه بودند، فرهنگ و ادب ایران در سراسر دوران سمینار تجلی داشت، افتتاح با خواندن اشعار جلال‌الدین بلخی امیر خسرو و حافظ صورت گرفت، آقای گوپالاردی استاندار ایالت شمالی و رئیس افتخاری دانشگاه‌های لکنه و آگرا از خاطرات مسافرت خود به اصفهان و شیراز سخن گفت و چند جمله هم به فارسی ادا کرد، اینجانب تنها فردی بودم که غیر از آقای ردی سخن گفتم، سخنان من با چند شعر فارسی پایان پذیرفت.

در شام و وعظ فارسی سمینار قمیده مفصلی از جامی با این مطلع قرائت شد:

ای سدا و امان دسلای شمع جمع انبیا

خورشید چرخ سلطنت جمشید تخت کبریا

و بخصوص نامت ان روی این بیت که زبان حال استادان گرد آمده بود تلخه کردند:

ای اختر برج کرم از روضه بیرون نه قدم

تا از رخت چون صبحدم گیرد همه عالم ضیا

در شب مهمانی رئیس دانشگاه و قوالی اشعار حافظ و غالب خوانده شد، در مدرسه عالی دختران که مورد بازدید تمام شرکت کنندگان قرار گرفت، دختران اشعاری از حافظ و عراقی خواندند.

اینجانب نیز در طی چند خطابه و سخنرانی درباره ارزش میراث فرهنگی هند از نظر تمدن ایرانی و شعر و ادب فارسی، روابط فرهنگی دو کشور برای گروه استادان و دانشجویان فارسی و عربی دانشگاه و مدرسه عالی دختران

مطالبی را ارائه نمودم که مورد توجه خاص قرار گرفت بشرح زیر :

۱- سخنرانی در جلسه افتتاحیه و اشاره به تحولات فرهنگی ایران تحت رهبری شاهنشاه آریامهر.

۲- سخنرانی در جلسه افتتاحیه انجمن مطالعات اسلامی تحت عنوان:

نقش ایران در تکوین تمدن اسلام

بعنوان توضیح باید ذکر کنم که این مطلب یعنی نقش ایران در تکوین تمدن اسلامی هند آطور که باید شناخته نشده و ما در مقابل عمل کشورهای عربی که کوشش می کنند همه امتیازات تمدن اسلام را (عربی) سازند غفلت کرده ایم. اینجانب در طی این سخنرانی که با حضور چند نفر از استادان تاریخ تمدن و فرهنگ اسلامی ایراد شد این مطلب را مطرح و آقایان هم قول دادند که ازین بعد تمدن اسلام را تمدن عرب خطاب نکنند .

۳- سخنرانی در جلسه معارفه با رئیس ، معلمان و دانشجویان مدرسه

عالی دختران:

نقش زبان در پیشرفتهای اجتماعی ایران

۴- سخنرانی در جلسه عمومی سالیانه بزم فارسی و اردو:

مقدمه ای بر روابط فرهنگی و ادبی ایران و هند

در پایان مقاله ترجمه قسمتی از گزارش رسمی سمینار را که درباره حضور اینجانب ارائه شده است به نظر خوانندگان عزیز می رسانم:

(دکتر سید مهدی غروی به نمایندگی از طرف سفیر محترم شاهنشاهی ایران در سمینار شرکت کرد او به زبان فارسی درباره تدریس و تحصیل زبان مادری خود سخنرانی کرد. درباره روشهای جدید خواندن در ایران و برداشت و عکس العمل وی درباره تعلیم فارسی در دانشگاههای هند بخصوص دانشگاه دهلی مطالبی اظهار داشت و درباره اصلاح وضع تدریس فارسی پیشنهادهایی ارائه کرد که شامل تحصیل فارسی از دبستان تا دانشگاه بود. بیانات مؤثر و اطلاعات و راهنماییهای ایشان درباره اصلاح زبان فارسی در هند برای شنوندگان يك محیط پراز تحسین و تقدیر ایجاد نمود و هم از حضور ایشان در جلسه اظهار خشنودی کردند.)